

Terenski pregledi

1. Ilok, Tovarnik, Lovas
2. Sotin
3. Batina
4. a Donji Miholjac – južna obilaznica
b Kutina – južna obilaznica
5. Dio trase plinovoda Donji Miholjac – Slobodnica u Osječko – baranjskoj županiji
6. Našice

Arheološki lokaliteti na trasi južne obilaznice grada Donjeg Miholjca i južne obilaznice Kutine

Archaeological Sites on the Donji Miholjac Southern Bypass and the Kutina Southern Bypass Routes

Kornelija Minichreiter

Primljeno/Received: 16. 03. 2009.
Prihvaćeno/Accepted: 15. 05. 2009.

Tijekom rujna 2008. g. ekipa arheologa Instituta za arheologiju iz Zagreba, u suradnji s arheolozima nadležnih muzeja, obavila je na zemljištima planirane trase zaobilaznice grada Donjeg Miholjca u dužini od 8 km evidenciju 4 arheoloških lokaliteta iz prapovijesnih, antičkoga i srednjovjekovnog razdoblja. Na trasi južne obilaznice grada Kutine evidentiran je jedan prapovijesni lokalitet. Nakon arhivskoga i terenskog pregleda lokaliteti su preventivno zaštićeni i izrađen je elaborat „Kulturno-povijesna baština“ kao dio Konzervatorske studije o utjecaju na okoliš izgradnje planiranih cesta. Tu su propisani uvjeti izgradnje trase obilaznica – spašavanje od uništenja vrijedne kulturne baštine, što uključuje obvezan stalni nadzor arheologa pri skidanju humusa uzduž trasa cesta i zaštitna arheološka istraživanja zaštićenih zona lokaliteta.

Ključne riječi: arheološko rekognosciranje, prapovijest, antika, srednji vijek, nekropole, naselja, brze ceste, Donji Miholjac, Kutina, Hrvatska

Key words: Archaeological survey, Prehistory, Classical Antiquity, Middle Ages, necropolises, settlements, road routes, Donji Miholjac, Kutina, Croatia

TRASA JUŽNE OBILAZNICE GRADA DONJEG MIHOLJCA

Tijekom rujna 2008. g. ekipa arheologa Instituta za arheologiju iz Zagreba i Muzeja Valpovštine iz Valpova¹ obavila je prvi dio pripremnih radova za izradu Studije o utjecaju na okoliš južne obilaznice grada Donjeg Miholjca u dijelu „Kulturno-povijesna baština“.²

Južna obilaznica grada Donjeg Miholjca svojom trasom prolazi u velikom luku perifernim gradskim zemljištima s istočne, južne i zapadne strane današnjega naseljenoga gradskog područja. Grad Donji Miholjac razvio se na malo povišenom dijelu aluvijalne ravnice desnoga obalnog prostora rijeke Drave, koja zemljopisno pripada donjoj ili slavonskoj Podravini. Slavenska Podravina kao i Posavina bile su u prostorima kontinentalne Hrvatske dio važnih europskih prometnih koridora tijekom svih povijesnih razdoblja, što je uvjetovalo razvitak brojnih naselja u neprekinutom nizu tijekom svih razdoblja, od prapovijesti i antike, ranoga i kasnoga srednjeg vijeka sve do današnjih dana.

U prvoj fazi pripremnih radova za izradu ove Studije ekipa arheologa Instituta za arheologiju iz Zagreba i Muzeja Val-

povštine iz Valpova obavila je pregled terena, koji uz planiranu cestu obuhvaća prostor širine 500 m, uzduž 8,00 km trase ceste, od zapadnoga do istočnog spoja s državnom cestom D 34, Slatina – D. Miholjac – Valpovo. U zadanom prostoru na trasi ceste evidentirana su četiri arheološka lokaliteta, koji pripadaju prapovijesnim, antičkom, ranosrednjovjekovnim i kasnosrednjovjekovnim razdobljima. Valorizacija kulturno-povijesnih spomenika - arheoloških kao i pojedinačna kulturna dobra arheološke baštine dopunjena je arhivskim istraživanjima objavljene literature i podataka u Konzervatorskom odjelu u Osijeku te pregledom katastarskih planova Katastra u Donjem Miholjcu.

DONJI MIHOLJAC - Trstenik, katastarska općina Donji Miholjac

Kasnosrednjovjekovni arheološki lokalitet (karta 1,1)

U jugozapadnoj perifernoj zoni Donjeg Miholjca na zemljištu Trstenik uzdiže se niski brežuljak, visinske razlike oko 2 m, u vodoravnoj projekciji izduženoga polumjesečastog oblika, koji se proteže od juga prema sjeveroistoku u dužini od oko 400 m. Na njegovoj istočnoj strani pronađeni su na oranicama ostaci kasnosrednjovjekovnog naselja i to: ulomci keramičkog posuđa – lonaca raznovrsne fature i boje. Nekoliko ulomaka je glazirano s vanjske ili unutrašnje strane, zelenom, žutom i bijelom glazurom. Pronađen je i dio ručke oker sive boje. Osim keramike pronađen je komad zgure ili troske, što govori o kovačkoj djelatnosti u kasnosrednjovjekovnom naselju.

Ulomci posuda po svojim značajkama opredjeljuju vremenski ovo kasno srednjovjekovno naselje u 15. i početak 16. stoljeća, doba neposredno pred turskim osvajanjem Slavonije.

1 Voditeljica radova bila je dr. sc. Kornelija Minichreiter u suradnji s dr. sc. Zorkom Markovićem iz Instituta za arheologiju u Zagrebu i dipl. arheologinjom Mirjanom Paušak, kustosicom i voditeljicom Muzeja Valpovštine u Valpovu.

2 Konzervatorska studija o utjecaju na okoliš izgradnje južne obilaznice grada Donjeg Miholjca izrađena je na zahtjev Dvokut-Ecro, d.o.o. iz Zagreba, u skladu s Pravilnikom o procjeni utjecaja na okoliš (Narodne novine 59/2000) i sadržavala je 7 poglavlja o kulturno-povijesnoj baštini zadanog prostora. Autorica studije je dr. sc. K. Minichreiter, a suradnici: dr. sc. Z. Marković i dipl. arheologinja K. Botić iz Instituta za arheologiju, i dipl. arheologinja M. Paušak iz Muzeja Valpovštine u Valpovu.

Karta 1. Arheološki lokaliteti na trasi južne obilaznice grada Donjeg Miholjca: 1) Donji Miholjac – Trstenik, 2) Donji Miholjac – Za ogradom i Vrancari, 3) Donji Miholjac – Mlaka-Trafostanica, 4) Donji Miholjac – Mlaka

Map 1 Archaeological sites on the route of the southern Donji Miholjac bypass: 1) Donji Miholjac-Trstenik, 2) Donji Miholjac - Za ogradom and Vrancari, 3) Donji Miholjac - Mlaka-Power Transformer Station, 4) Donji Miholjac-Mlaka

DONJI MIHOLJAC - Za ogradom i Vrancari, katastarska općina Donji Miholjac

Prapovijesni arheološki lokalitet (karta 1,2)

Ostaci prapovijesnih naselja otkriveni su na zemljištima Za ogradom i Vrancari, južno od Donjeg Miholjca na malo povišenom zemljištu promjera oko 200 m, koje se prema zapadu i jugu spušta za oko 1 m prema nižem terenu nekadašnjega korita male rječice ili potoka, čijom je dužinom (sjever – jug) prokopan kanal i na pojedinim mjestima su još ostaci većih bara. Ovako povoljni zemljopisni uvjeti osigurali su osnovne uvjete za izgradnju naselja u prapovijesti najvjerojatnije u neolitiku (mlađe kameno doba) i tijekom brončanog doba. Na to ukazuju ulomci prapovijesne grube i fine keramike crveno-smeđe, crne i sive boje, koji pripadaju loncima i zdjelama rađenim rukom. Među ulomcima nađen je i dio šuplje noge koja je pripadala zdjeli na nozi. Jedan ulomak pripada loncu koji je na vanjskoj površini bio ukrašen tankim barbotinom. Ulomci keramike ukazuju na postojanje naselja tijekom neolitika s elementima starčevačke i sopotske kulture. Osim tragova neolitičkog naselja, pronađen je i komad troske, što je dokaz talioničke djelatnosti u naselju koje je najvjerojatnije postojalo u razdoblju kasnoga brončanog doba.

Prapovijesna naselja na zemljištima Za ogradom i Vrancari nisu usamljena u okolici Donjeg Miholjca, nego su najvjerojatnije povezana s ostalim prapovijesnim naseljima u južnome i istočnome perifernom dijelu naseljene gradske zone. Na ovim zemljištima, koja se nadovezuju prema istoku na zemljišta Mlaka, otkriveni su na tri mjesta ostaci prapovijesnih naselja u nizu, međusobno udaljena u jednakim razmacima od po jednog kilometra.

DONJI MIHOLJAC, Mlaka - trafostanica, katastarska općina Donji Miholjac

Prapovijesni, antički i srednjovjekovni arheološki lokalitet (karta 1,3)

Na zemljištima južnog završetka Kolodvorske ulice, gdje je izgrađena trafostanica, pronađeni su ostaci naseljavanja iz sva tri razdoblja: prapovijesti, antike i srednjeg vijeka. Zemljište Mlaka se na ovom dijelu u širokim terasama postupno spušta prema jugu i vjerojatno su ova zemljišta još od davnih vreme-

na prapovijesti pružala siguran suhi teren za podizanje naselja u plavnome dravskom zaleđu.

Površinski nalazi ulomaka prapovijesnih posuda rađenih rukom, grube fature, dvobojnog presjeka, crne, crvene i smeđe boje, debljih i tanjih stijenki, zatim obrađene i uglačane kamene alatke, među kojima je prepoznata i alatka koja je služila kao drobilica na žrvnjevima, ukazuju na postojanje prapovijesnog naselja koje je najvjerojatnije trajalo u vremenu neolitika.

Ovim prostorima uzduž južne obale rijeke Drave Rimljani su izgradili magistralnu cestu koja je povezivala Ptuj (*Poetovio*) i Osijek (*Mursa*), uz koju su se razvila brojna veća i manja naselja, pa je najvjerojatnije i naselje kod Donjeg Miholjca na zemljištu Mlaka i na Boriku ili Janjevcima³ bilo izgrađeno uz ovu carsku cestu. Na postojanje manjeg naselja, putne stanice ili rustične vile ukazuju ulomci finih posuda iz razdoblja Rimskog Carstva, koje pripadaju vrsti posuda tzv. *terra sigillata*. Ulomci zdjela i vrčeva, rađenih na lončarskom kolu su fine fature, glačane površine, crvene boje. Među ulomcima posuda nađen je i dio ručke crvene boje koji je pripadao vrču ili amfori. Pronađeno je i nekoliko ulomaka manjih posuda tankih stijenki sive boje.

Komad kosti lubanje, možda od djeteta, ukazuje da bi se ovdje mogla nalaziti i nekropola uz ovaj antički građevinski kompleks, jer je u antičko vrijeme bilo uobičajeno pokapanje mrtvih u dvorištima nedaleko stambenih objekata.

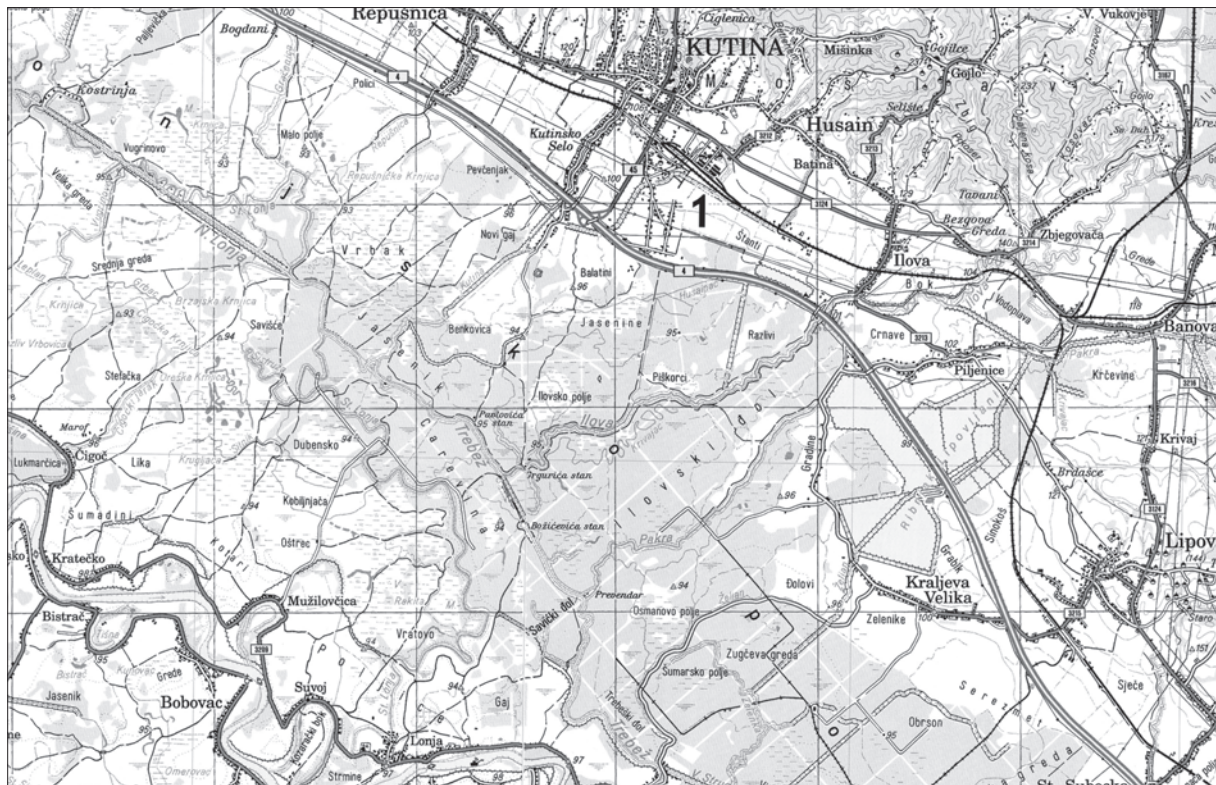
Više ulomaka srednjovjekovnih lonaca grublje fature rađene na lončarskom kolu, crne i smeđe boje kao i željezni čavao, četvrtastog presjeka, ukazuju na postojanje i srednjovjekovnih stambenih objekata na ovom zemljištu.

DONJI MIHOLJAC - Mlaka, katastarska općina Donji Miholjac

Prapovijesni i srednjovjekovni arheološki lokalitet (karta 1,4)

U istočnim perifernim dijelovima Donjeg Miholjca prostire se zemljište Mlaka, koje se s južne strane nastavlja na kompleks zemljišta Borik ili Janjevci – veliki prapovijesni, antički i srednjovjekovni arheološki lokalitet (Bosendorfer 1942, 10; Bojčić 1984, 212), te se u širokim terasama blago spušta prema jugu. U najsjevernijem dijelu zemljišta Mlaka pronađeni

3 Lokalitet Borik ili Janjevci u Donjem Miholjcu registriran je 1972. g. kao prapovijesni, antički i srednjovjekovni arheološki lokalitet.

Karta 2. Arheološki lokalitet na trasi južne obilaznice Kutine: 1) Kutina – Čret
 Map 2 Archaeological site on the route of the southern Kutina bypass: 1) Kutina–Čret

su na oranicama površinski ostaci prapovijesnoga i srednjovjekovnog naselja. Mlaka se najvjerojatnije nadovezuje na oko 1,5 km udaljen u pravcu sjeveroistoka kompleks Borik ili Janjevi, registriran kao arheološki kompleks prapovijesnoga, antičkoga i srednjovjekovnog naselja i nekropola.

O postojanju prapovijesnoga naselja svjedoče ulomci lonaca i zdjela, rađenih rukom, grube fature, debljih stijenki, crne i crvene boje. Među ulomcima keramike nađene su i izrađevine od kremena - nožić trokutastog presjeka, retuširan s obje strane i različiti odbici od jezgre koji su ostali pri izradi kamenih alatki.

Na površini oranica nađeni su i ulomci lonaca rađenih na lončarskom kolu, oker i crvene boje. Na dijelovima trbuha lonaca bili su urezani ukrasi u obliku valovnice, što opredjeljuje ovo naselje u vrijeme srednjeg vijeka.

TRASA JUŽNE OBILAZNICE KUTINE

Pregled zemljišta planirane trase južne obilaznice grada Kutine obavila je ekipa arheologa Instituta za arheologiju iz Zagreba i Muzeja Moslavine u Kutini tijekom rujna 2008. g.⁴ Trasa južne obilaznice Kutine obilazi u velikom luku periferna gradska zemljišta s istočne, južne i zapadne strane današnjega naseljenoga gradskog područja. Današnja Kutina kao najveće naselje Moslavine razvijala se na jugoistočnim padinama Moslavačke gore kao obrtničko-trgovačko naselje još od 13. stoljeća. Prema jugu Moslavine proteže se lonjsko-čazmanska zavala, dok je na istočnoj strani prostor omeđen rijekom Ilovom. Regija Moslavine pripada zapadnom dijelu savsko-dravskog međurječja, a u širem smislu kao dio središnje Hrvatske čini jugozapadni peripanonski prostor. Kao dio Posavine kontinentalne Hrvatske ovi prostori bili su od davnih vremena prapovijesti dio važnih europskih prometnih koridora, što je uvjetovalo razvitak brojnih naselja u neprekinutom tijekom svih razdoblja od prapovijesti i

antike, ranoga i kasnoga srednjeg vijeka sve do današnjih dana.

U prvoj fazi pripremnih radova za izradu navedene Studije⁵ obavljen je pregled terena, koji obuhvaća uz planiranu cestu obostrano prostor širine 500 m, uzduž 4,5 km trase ceste, od državne ceste D45 do županijske ceste Ž3124. U zadanom prostoru na trasi ceste evidentiran je jedan arheološki lokalitet, koji pripada prapovijesnom razdoblju. Valorizacija kulturno-povijesnih spomenika - arheoloških kao i pojedinačna kulturna dobra arheološke baštine dopunjena je arhivskim istraživanjima objavljene literature i podataka u Arheološkome muzeju u Zagrebu, Muzeju Moslavine u Kutini te pregledom katastarskih planova Katastra u Kutini.

KUTINA - Čret, katastarska općina Husain

Prapovijesni arheološki lokalitet (Karta 2,1)

Jugoistočno od kompleksa rafinerije u Kutini i južno od željezničke pruge Zagreb – Novska spušta se u širokim terasama od sjevera prema jugu zemljište Čret, na kojem na sjeveroistočnoj strani od sjevera prema jugu teče potok Husinac, čije korito je na ovom dijelu preoblikovano lateralnim kanalima. Izdužene terase (pravcem istok-zapad), koje se od sjevera prema jugu svakih sto metara spuštaju prema jugu (visinske razlike po 1 metar) i vodeni tok u blizini, bili su idealno mjesto za razvitak jednog od prapovijesnih naselja u ovim prostorima. Prve nalaze iz ovog lokaliteta otkrio je prije Drugoga svjetskoga rata tadašnji kutinski sudski pristav D. Jagić. Ulomci keramike se danas nalaze u arheološkoj zbirci Arheološkog muzeja u Zagrebu. S. Dimitrijević je objavio nalaze i uvrstio ih u lasinjsku kulturu koja pripada srednjem eneolitiku ili bakrenom dobu – kraj 5. i početak 4. tisućljeća prije Krista (Dimitrijević 1961, 29). U radu

4 Voditeljica radova bila je dr. sc. Kornelija Minichreiter u suradnji s dr. sc. Zorkom Markovićem iz Instituta za arheologiju u Zagrebu i dipl. arheologinjom Anom Bobovec, višom kustosicom Muzeja Moslavine u Kutini.

5 Konzervatorska studija o utjecaju na okoliš izgradnje južne obilaznice Kutine izrađena je na zahtjev tvrtke Dvokut-Ecro, d.o.o. iz Zagreba, u skladu s Pravilnikom o procjeni utjecaja na okoliš (Narodne novine 59/2000) i sadržavala je 7 poglavlja o kulturno-povijesnoj baštini zadanog prostora. Autorica studije je dr. sc. K. Minichreiter, a suradnici: dr. sc. Z. Marković i dipl. arheologinja K. Botić iz Instituta za arheologiju, i dipl. arheologinja Ana Bobovec iz Muzeja Moslavine u Kutini.

o lasinjskoj kulturi prikazana su dva ulomka: dio trbuha posude s poliranom prevlakom crne boje koji je po površini ukrašen urezivanjem i žigosanim zarezima. Drugi ulomak je dio bikonične zdjele finije fakture s dobro poliranom prevlakom crne boje, koji na vanjskoj strani ima ukrase izvedene žigosanim ubadanjem (Dimitrijević 1961, T. XII, 75 i 76). Prema dosadašnjim istraživanjima ostaci naselja ove kulture evidentirani su oko Kutine u Velikoj Mlinskoj, Voloderskim Bregima i Paklenici (Iveković 1968, 349-378). U širokoj okolici Kutine evidentirana su naselja u Pakracu, Lipiku, Grubišnom Polju te niz naselja u okolici Bjelovara (Marković 1994, 93, 219).

Literatura

- Bojčić, Z., 1984., Pregled istraživanja i rasprostranjenosti ranosrednjovjekovnih arheoloških nalaza u istočnoj Slavoniji i Baranji, IzdanjaHAD-a 9, Zagreb, 211-222.
- Bösendorfer, J., 1942., Osijek i okolica u predhistorijskim eonima, OsjZbor I, Osijek, 5-22.
- Dimitrijević, S., 1961., Problem neolita i eneolita u sjeverozapadnoj Jugoslaviji, OpvscA V, Zagreb, 5-87.

- Iveković, D., 1968., Rezultati sondažnih arheoloških istraživanja na području Moslavine, ZbMosl I, Kutina, 349-378.
- Marković, Z., 1994., Sjeverna hrvatska od neolita do brončanog doba, Koprivnica.

Summary

In September 2008, a team of archaeologists from the Institute of Archaeology in Zagreb, in co-operation with the archaeologists from the regional museums, registered four archaeological sites from the Prehistoric, Roman and Medieval periods covering a length of 8 km on land designated for the planned route of the Donji Mihaljac bypass. A Prehistoric site was registered along the route of the Kutina southern bypass. Following an archival inspection and field survey, the sites have been placed under preventive protection, and a study entitled "Cultural and Historical Heritage" has been compiled as part of the environmental impact study for the planned roads. The Study prescribes the conditions for construction of new roads in view of the need to preserve valuable cultural heritage sites from destruction. These conditions stipulate mandatory and continuous archaeological oversight during the removal of humus along the routes of the planned roads and rescue archaeological explorations at the protected zones.